

КЕНГЕШ

Юрий КОКОВ: Республиканы кѣп шахарларында бла эллеринде экология эм санитар болум бек осалгъа кетип турады

КъМР-ни Башчысыны къуллугъун болжаллы халда толтурган Юрий Кокков, республикада тазалыкъ эм тизгинлилик бла байламлы проблемаларга атап, уллу кенгеш бардырганды. Аны ишине КъМР-ни Парламентини депутатлары, Правительствоу членери, КъМР-ни Жамаат палатасыны башчылары, прова нызамны сакълаучу эм суд органлары, предприятялары келечилери, республиканы муниципальный къуралыуыны таматарлы къатышканды. Юрий Кокковни кенгешде сѣлушукую «Толтурусулай басмайбыз».

Жер-жерли самоуправленинни къыйматын кѣторюрге

Жер-жерли самоуправленинни тап къуар эмда аны айнатыу биогенлюк кыралыбыны баш маганалы ишлеринден бирини. Россияни Президентини «КъМР-ни самоуправленинни системасын игилендириу баш жолларыны юсюнден» 2012 жылда 7-чи майда чыгарылган Указында битеу власть къауулаудан ала этген окурда ючюн къаты сураулыгы тохташдырылды эмда жуукъ заманда ала тамамларга керек боллукъ борчла да шарт салындыла. Россия Федерацияни Президентини жер-жерли самоуправленинни органлары, муниципальный предприятялары бла учреждениланы муниципальный къуралуула да жашагъаныла жашау маганалы жумушла бла жалчыту жаны бла ишлерине граждана багъа беричра мардаланы эм жорукъланы тохташдырууну излейди. Онуоучуа къуллукъларындан кимине туруп адамларны ишюсюнден оюмлары да

эсге алынырыкъдыла. Башхака айтханда, битеу власть органыла ол санда муниципальныи бла да байламлы этиген окурда ючюн жууалымыкыны къаты сурауны системасы кийриледи. Бусагъатда жер-жерли самоуправленинни мычмай тамамлангъырга керек болган эмда жуукъ заманда тынгылы толтурулукъ борчлары бир да болмагъан кѣлду. Ала жашау журтла эм коммуналный молк, финансла, ырыкъы, муниципальный къуралуулары саулай социальный сферасы, ол санда социальный инфраструктурасы бла да байламлыдыла.

Битеу ол жумушлагъа уллу ахча къоранчла керек болдыла. Алай биз биоген окурда артыкъ уллу жоумла ишлемеген, алай а адамларбызы харкюнлюк жашаулары бла байламлы болган маганалы ишюсюнден сѣлушукую ючюн жыйылгъанбыз. Ол а неди десини, 131-чи Федеральный законну 14-чю статьясында жазылганыны жик жиги бла окуйма: «кир-кичигини бла баушуну жыйау эм аны чыгаруу бла байламлы полномочиаларыгъыз».

Уллу тийреле багушка батпыдыла

Республикада жер-жерли талландарыу, тазалау эм жашилдендируу жаны бла тѣрге айланган экойлыкъ башланганды. 5-чи апрельде расуун бикалы субботник бардырылды.

Алай биз ол жумушла ючюн жууалы болганла бла позочный сѣлушукую ойген биз. Республиканы кѣп эллиринде экология эм санитар болум бир да болмагъан осал халдады. Барджандан манга бек кѣп тарыгуу келгени да шагъалыкъ этери анды. «Внастырны ахча жетише-

генден школ негда больница ишлетирге къолларындан келмей эсе, тѣгерекде тизгинлилик, тазалыкъ болура этергедайи къыйынды?» - деп, ала бек тюз сорайдыла. Бурт конде мени буйругъум бла муниципальный районлары асламысыны эллери эмда шахар округла тинтилгенди. Хар биринде да - багуш тѣбеле эркин этилмеген салкала. Алгынны жылда не тюрлю болулада да Къабарты-Малкар тазалыгы, тизгинчилиги, шахарларыбызы, районларыбызы ардууларга, согуу жерлери бла да айырмалы болганды, кыралыбызы башха регионларына аны юлгоге салгъандыла. Биогенлюкда ала Север-Кавказ регионда биз экология тазалыкъ жаны бла да бек осалланы сандарды. Кышнуларыбыз - Север Осетида, Къарачай-Черкесде,

бетин чыгарлыкъ заттадыла. Федеральный жоллары тап халда тутуу сизни жууалылыгызда болмагъанын да билебиз. Алай сизни окурда угузгъа кирген жумушла бардыла. Сѣз кеслери алларына къуралган эмда, жумушгъыракъ айтханда, тѣгеректи эриши этген рынокъланы бла сатуу-алуу жерлени юсюринден барды. Адамла жол жанында жашаулары игиден сатуу этмегенлерин, къалай бла да аханчыкъ мажарыгъа жорешелерин анытайды. Алай бу ишни тап къуаргъа, сатуу-алууну жолдан узагъыркада бардырыра этерге боллукъда да. Бизни адамларыны сатуу этгенлери угай, аланы къоръуусулукълары тѣгеректи кирдендируу тынгы эс эттерди. Пятигорск таба М-29 автомобиль жол

Батталаны Хусейни жашы Муслими Къабарты-Малкар Республиканы Сыйлы грамотасы бла сауғалауну оюсюден Республиканы Башчысыны УКАЗЫ

Къуллукъ борчун толтурууда жигитлик эм жигерлик этгени эмда амалыкъчылыгъа къажау киреште уллу къыйын салганы ючюн Къабарты-Малкар Республикада Ич ишлени министрствоуноу оператив иш жаны бла полицияны таматасыны орунбасарыны къуллугъун толтурган БАТТАЛАНИ Хусейни жашы Муслими Къабарты-Малкар Республиканы Сыйлы грамотасы бла сауғалауну оюсюден

Ю КОКОВ.
Налычк шахар, 2014 жылда 31-чи мартда, №79-УГ

САУГЪАЛАУ

Сауукъ саклауду айнаудуа къыйын къоратканы ючюн Россия Федерацияни Президентини 2014 жылда 25-чи мартда чыгарылган 176-чи номери Указы бла Муштадаланы Шабазны жашы Магомметге - «Республиканы клиника больница» къырал бюджет сауукъ саклау учрежденины бѣлимоню таматасына - «Россия Федерацияны сыйлы врачы» деген ат аталганды.

Къуллукъгъа салыу

Сергей Говоров - Прохладна муниципальный районну администрациясыны башчысы

Прохладна муниципальный районну жер-жерли самоуправленинны Советини кезилуу сессиясында депутатланы онуларды бла районну администрациясыны башчысы Сергей Говоров салынганды. Ол бу къуллукъгъа кандидатка алда бардырылган конкурс итогларына кѣре кѣргозюлгенди.

Анга ышануулукъ этгенлери ючюн депутатлагъа бла республиканы онуучуларына жорекъ ыразылыгъын билдире, Сергей Говоров битеу кюнчюн, Билмин районну хар не жаны бла айырмалы салыгъа сѣз бергенди.

Сергей Анатольевич Говоров 1969 жылда КъМАССР-ни Прохладна районну Ескертюрноград, станицасында туугъанды. Урунуу жолуну 1986 жылда Петрола атлы колхозда тракторчуну болуп башлагъанды. Совет аскерде къуллукъ этип къытайндан соруп Москвада К.И. Тимирязев атлы эл молк академияны бошаганды. Андан сора колхозда агроном, механиканын ахчадан отрядны телеграммала КъМР-ни председателини орунбасары болуп ишлегенди.

1998 жылда аны урукълану ючюн жууалы болгъан агроному къуллугъына салынды.

Ол КъМР-ни Парламентини ючюнчю эм тѣрпюнчю чакъырлуларыны депутатына айрылганды. 2014 жылда январьдан а Прохладна районну администрациясыны башчысыны къуллугъун толтурганды.

Ол молк имуланы кандидаткасы, ол молкноу председателини орунбасары болуп ишлегенди.

1998 жылда аны урукълану ючюн жууалы болгъан агроному къуллугъына салынды.

БАНК Сбербанкны жангы бѣлюму

Налычкин Исжор районда Сбербанкны жангы бѣлюму ишлен башланганды. Финанс предприятини башчысы Хамиди Урусбиев бу иште бийик маганна бергенди. Энди былайда жашагъанлагъа кеслерины жумушларыны узагъырма бармай тамамларга онг боллукъды.

Жангы офисде битеу шѣндюю техника амалла бардыла: электрон оверчек, банкоматла... Анда дагъыда сабийлени кеиндирге жер окуна бѣлионгенди.

ПАРЛАМЕНТ

Республиканы Башчысыну депутатла айырлыкъдыла

КъМР-ни Парламентини кезилуу пленар жыйылуунда депутатла Къабарты-Малкарны Конституцияны торлеунюле кийригенди, КъМР-ни Башчысы сайлауну нызамны къыбыл кѣргенди. Битеу да бирге отуздан артыкъ закон сюзюленди. Жыйылууну спикер Чеченаны Ануар бардырганды.

Биринчиден, Парламентини къазууунуа торлеунюле кийрилгенди. Ызы бла Конституциягъа торлеунюле сюзюленгенди. Законла чыгарыу эмда къырал къурулуш жаны бла комитетни таматасы Арсен Маремукоев айтханыча, федеральный закон Россияни субъектерини башчылары сайлагъа законна одадателни органлагъа эркинлик бергенди. КъМР-ни парламентарийлери, аны хайырлануп, Конституция торлеунюле хазырлагъандыла. Алай бла мындан ары Къабарты-Малкарны Башчысын депутатла айырлыкъдыла.

«КъМР-де билим берилуо юсюнден» закон да ахчыгъы окулууда къыбыл кѣргенди. Закон жамауата даулашла туудурганы, анга сейир уллу болгъаны ючюн аны юч окулууда сюзюленди. Билим берилуо эм илму комитетни башчысы Мурад Давод айтханыча, бу жол анга 10 тогъути келгенди, биринден къалгъанлары тогъзе саналыуу, законга кийригенди.

Алай Парламентини правую бѣлюму, Билим берилуо эм илму комитет, профилли министрство да фахмулу сабийлени юйретиде къырал болушлукъ этуу жаны бла жорукълуа федеральный законда белгиленген айтты. республикагъа алай статья жарашдырыгъа кереклиси болмагъанын чертгенди. Битонда республиканы ол жумушланы толтурургъа ахчасы бол-

магъанын эсге аласкъ. Конституциягъа торлеунюле кийрилгенлери бла байламлы - КъМР-ни депутатлары Къабарты-Малкар Республиканы Башчысыны айырууну нызамны юсюнден» закон жарашдырылганды. Арсен Маремукоев айтханыча, РФ-ни Президентини КъМР-ни Парламентине республиканы Башчысына ою кандидатларыны кѣргозюрге керекди. Депутатлагъа аланы оюзерге 20 кюн бериледи.

Къол кѣторюу жашырын халда бардырылганды. Республиканы Башчысына кандидат кѣтлюкюню къол кѣторюуу бла айырлыкъды. Закон, эки окулууда сюзюлюп, къабыл кѣрилюгенди. Алай бла «КъМР-ни Башчысын айырууну юсюнден» закон кесини кюнчюн тас этгенди.

Измайлова, республиканы саулай алып айтханда, репетиция тестирование жетишпирки бардырылганыны билдиргенди эм ЕГѢ да ол халда этерин тежегенди. Аны бла бирге ол тестированины кезиудине школда экзамен берилген кабинетден къалгъанна барысы да киритге жабылгъану, ол санда директорчуну да, контроль этген адамла

аланы атларын, къуллукълары белгиленген бойджиклери жорюторге керек болжакъларын эсертгенди. Репетиция тестированины эсеппери ол кюнню кинде ачыкъландырылды эм ЕГѢ-ни официалый сайтанда салынырыкъдыла.

ЕГѢ

Репетиция халда тестирование тап барады

КъМР-ни Билим берилуо эм илму министрствоуноу пресс-сължбасындан билдиргенерича, ЕГѢ-гъа хазырлангъан чеклеринде бийик школну бошарыкъ беш минт окулуу 33 жерде оруд тилден экзамен бергенди. Аны барынуа 80 адам контроль этгенди.

Аны кезиудине профилли министр Нина Емужева бла «Тестированины федеральный арасы» къырал бюджет учрежденины башчысы Лемка Измайлова выпискилле эм аланы атааналары бла тобешгенди. Ата-ана комитетлени келечилери уа, экзамен башлангынчы сабийле жунжумачна къваллай онгла къуралганын тинтип, аланы тапкыларына тошюнгенди.

Еселле чыгъара, Лемка

ХАБИБУЛЛАХЛАНЫ Зульфий.

Байгамыкъла

Кайсери шахарны мэрин алгъышлагъандыла

Налычк шахарны администрациясыны башчысы Мухамед Кодзокоев Кайсери шахарны мэрин Мехмет Охасекке ол муниципальный айырылууда хорлагъаны бла байламлы алгъышлау телеграммала КъМР-ни Парламентини спикери Чеченаны Ануар, Налычкин алгъынны башчысы, биогенлюкде Парламентини комитетини таматасы Хзратали администрациясыны пресс-сължбасында.

Мухамед Кодзокоев кесини торлюкю коллегаасына ишинде игиликле тежегенди эмда эки шахарны арасында шубѣк байламлыкълар, бирге ишлеу андан ары бардырылгандырына ышанганын айтханды. Кайсерины мэрине алгъышлау телеграммала КъМР-ни Парламентини спикери Чеченаны Ануар, Налычкин алгъынны башчысы, биогенлюкде Парламентини комитетини таматасы Хзратали администрациясыны пресс-сължбасында.

АХЧА

Темир онсомлюкъда - Налычкин тамгасы Биринчи апрелден тибере Ресей Федерацияда Налычк шахарны тамгасы бла онсомлюкъ темир ахчала жорюп башлагъандыла. Алай Россияны банкы «Аскер махтаулууну шахарлары» деген севрида жарашдырганды, деп билдиргенди финанс учрежденины пресс-сължбасында. Банк Налычкин тамгасы

бла битеу да он миллион темир бейик чыгарлыкълары. Соизиге салыгъы, аскер махтаулуу деген даража шахарга 2010 жылда РФ-ни Президентини указы бла берилген эди.

Юрий КОКОВ: Республиканы көп шаарларынга бөлүшүндө экология эм саясаттар болум бек осалга кетпестиге

Акыры. Алып 1-чи беттеди.

Прогресс элги тийресиңе рыноку июндон а эңчи өлөшүргө, аны баш байламды жалы тынгылы тинтирге көрөк болуп турары. Бир эриши ишленген тап-када, сатылуучулар, кооркору башкары да бир тизгенис, багуш төбө, кирлик - муу бу хал анда жыйрма жылдан артык заманы сакланды. Ма анга кырап багы бичеиде Кыбарты-Малкырга келген кыскасы. Ол эл Ставрополь крайындагы дериго да болуптур. Алай рынок бизни адамдарыбыз сатыу этеиде. Алайтын озган кыскасына ул, ол Кыбарты-Малкырыны сунуп, анга бешиш этеиде. Жолу ол кесегине тагылган эки таблицага бир зат да аныгатылат. Адамданы башкары бөлөктөн аурга этеиде. Району администрациясы ол халы тоозиге кылундан келмей эсе, Правительство, Ставрополь крайда коллегалары баш бирге болуп, бир амал этсин. Ага угайды демилгелерине ишкешикс. Шендого дери ол иш баш тийишкен киши кошоромеңди. Кюроенге эсе да, ахырына жетирмегенде, тап амал тапмагандында. Ола аны ючюн жууялы болган кылуучулары профессионал билгилери, усталыкында да болмагандарын кергезеди. Ола башка акында.

Ахча бөлөннгенди, завод а - жокк

Элпе аралы жоллада уа хал бютконда осалды. Көп районлада жол жалнары кир-кичкенди толуптура. Хар жерде бош пластик орунда, хуржула, кызыт, адамла хайрындагы аткан башка затпа да атылышыа. Алаңы нек төгөргөк жады. Аны баш уа кишини иши жокду.

Сөз ючюн, федеральный жолу Нарткыларга кысуулангн кесегин алып кырайык. Булайда бу шаар бир кезиде тазалыгы сом тапгылы баш шаарданы араларында бардырырган битеусоюз сом битеусоюз конкурсула хорлаган-аны эсгертирге союме. Кир-кичкени асыруу жаңы баш бек улуп пикини ма мындады. Аны жолго апаруу тизгине кимин аксылна келген болуп эди? Энди алайын торло-торлоу сом торсионко кир-кичкеле «жасайдына». Кыты жек урса ул, ол алаңы узакгы жаңды. Нальчикке кирген жерге дери окуна жетиреди. Анга да киши кыларгамайды. Правительство, Нальчик шахарны администрациясы, Ураан району оюночулары да ол болуптур толдоридир амалны излемейди.

2008 жылды ишени кир-кичкени айыруу завод ишленди башлаган эди. Анга бир бөлөкчө бюджеттен 210 миллион сом чакыы бир бөлгөндө, завод а - энт да жок. Ол объект жарык-куруту ишени бир ненча жылы союледы, - бизни оюночуларыбыз жууясыздыкларыны, болупму кылуучуны, микте не кезден кырамагач чалырыны билемиз. Аны кыш, полигонга асыры көп багуш кылгандан ол мардадан артык топганды, аны бегилтилерге кесеге да багуш төбөгө айлана төбегирини.

Республиканы Правительство башка жер-жерли администрация баш бирге ол болупдан кылуучуны мыйнак амалын

Кыайры кырасанг да - кирлилик

Башка маганылы жумуш - ол шаарларны, посылканы баш эпилени тийеринери санитар болумларды. Бурай айтамык, ол жаңы баш иш да донот тойондо. Хар жерде да - бир торлоу эркиликсиз кыларган багуш төбө. Маңа билдиргендерде, республикада бюгонюкөдө 214 сөлөтө барды. Терк, Басан, Эбюмус Ураан районнда ала артыкка көтүрдө.

Эбюрус району Бюдик, Огары, Бахсан, Пашкута, Бельд элдеринде кир-кичкени жайыу баш, аны ташуу баш киши кошоромеңди. Ма аны себепти алада кыайры кырасанг да, багуш төбөлөрүн көрсө. Бир замандагы арымуугу баш айтылган Тирьынауа э эңди багуша багылып турду. Эңди көп кылаты жашуу юлейни фатарларды окуна кир-кичкени артык кылууга халгы жетгенби.

Ураан району Кауун элинде жашуу юлейни тоз да кытарында улуп багуш төбө кыларганда. Андан чыккан кир суула орамлагы, сабаналыга жайылдыла. Алаңы ийлери бир ненча километр узакгында сөзмейди. Дагында ол районда Осиу Керекде баш Псыгансууда суу жакылаада да эркин эпилмеген сөлвакала бардыла.

Терк районда Терк шахардан башка бир элде да кир-кичкени чыгарган багуш жокду. Алай Теркени кесиндеди кыайры кырасанг да, багуш төбөлөрүн адетинде жууулашыр оң жокду. Аны иши, тышы да асыры топганды эңди адамла кир-кичкени алып, сабаналыга алып кетейди. Огазы эл Тибек Куртугу, Хамиди эл Инаркы элени электеринде багуш бек кытдо.

Бахсан районда 13 элден экиндеде чыгарылыа кир-кичкени. Зоково, Исмаили, Атажуноу элге бек кирленди. Бахсан кесинде окуна шаар сөлвака көгө угайыгусу көрөңдө, аны төгөргөк багуш бек кытдо.

Республиканы ара шахарны санитар болупм да адамга бек сөгөйдө. Хасаниа, Адики, Ахь-Суу бол Кенже посылкада черк жагаларында, жол жалнарында кир-кичкени атылган, багуш төбөлөмөн жер жокду. Алай шартла башка районда баш шахарлаа көңдө.

Бу болум неге келтиргени аныгатыр кереклиси барбас. Кирили, тизгенисиз орамла, болма, майдаңа эңи мардагы айланкы кыларганчыла. Шахарны баш эплени орамларында айланкы бир көрчөгөс. Хар жерде гиче а улуп багуш төбө, эркин эпилмеген сөлвакала.

Администрациялары башчылары жерлени юлөшүргө бек чомартдыла

Администрациялары башчылары бютконни, кафелени, ресторанын, заправканы курулуучулары жер участкалы юлөшүдө бек чомартдыла, алай аларын илдеринде тазылыкны жалчыларынын изгерге уа колларындан келмейди. Ол алай нек болганын билген

кыйын тойондо (...).

Халы мыйнак тоозиге тийишшиди. Аны ючюн хар муниципалитет санитар карта кырап, хар участка ючюн да бир жууялы адам болура, объекти иеси аны төгөргөндө жерни санитар мардалага келтирча халда тутарга этерге керекди. Жашуу журтланы илери этерик да ма олду. Табийгат ресурслары баш экологияны министрствосунан бу ишини жууук заманда кылаа аларын тилеиме.

Жер-жерли администрацияла полигонлага, сөлвакалага участкала бөлүу баш келченин кыламазга керектеди, ала проект документация болупу, кир-кичкеле асырган объектте осалга келтирери ючюн да жууялыды.

Тинтуле кеслерин сактыларык тойондоле

Бюгонюкө кенегеши бек кир-кичкени кыайры, чыгарыу ол жарашдыры баш бюрөгөн фирмаланы баш компанияны башчылары баш илери да чакырганбыз. Алаңы бир-бирлери атлары бек аныгатылат. «Юлсын» «Эю-мид», «Тазашахар», «Восход», «Насын», «Эксперт». Аталры уа көп эдирчирадыла, ишлери алай тойондо аны. Ала кир-кичкени замандан ташымайдя, бир-бир жерлерин а ахында да кетермейди, алып кетсе да, жартысын жолда тас этеиде, орамлада жаңгы багуш төбөлө жайып. Аны алаңыгы автораноплары жарарусу неди эски болганы ючюндө.

Ол фирмаланы илери баш башчыларына эсгертирге союме: жууук заманда тинтуле бардырыкыдыла, алаңы кезилерине организация борун кылай толтурганына кыраалык кылаык тойондо, финанс-молк ишлерине да оз бурлукулду. Ахырында жюрютолоп турган закондылыгыга көрө тийишли оюнула чыгарылыадыла.

Шаар окуртланы баш муниципалый районланы барысында болган дагында бир проблема рынокланы сом алаңы төгөргөндө хал баш байламдыды. Аны ючюн жууялы болган васта органды баш баш кетире этен структуралыга осал ишлейди дегенден башка не айткан. Анга шартгылык излеп, узакгы багыр кереклиси жокду. Нальчик шахарда Ара, башкача айтканда, «жашил» рынок не халда болганына бир кырадык. Сактылау баш торлоу жоркусу баш барыдыла.

Рынокту төгөргөндө, ол санда 2-чи номерли автовокзалны тийресиуде ул, не хал барды. Не адам атлар, не машина өтөр кырау жокк. Республиканы көп рынокарында хал ма алайды. Жер-жерли администрацияны башчылары рынокланы илериңден баш башчыларындан нызам салынуу, алаңы ишленин жюрютолоп

келген жоркуулага көрө бардыруу изгерге керектеди. Алага кесирини айткылыгында эмида кызыл көрөгөрдө керектеди. Бу ишин, кемчилкенин, бузуктуулуктаны да эге алау баш кысыа заманы ичинде тамамал бошаргызыны тилеиме. Архитектура болупму, кырал марданысы баш жорукланы сактылеу маганасы да улуп болганын этерге.

Орамланы баш жоланы жарытуу ишени сөгтөн бек азы. Шахарлаа баш элдеде жаңы баш проблеманы салуай кетире тургайм, алай эттен кыайды. Магынасы да улуп болганы ючюн аны профессионала союзеле тиз болупсунама. Бюгон а орамланы баш жоланы жарытуу жаңы баш молкно ишинде тийиме. Кыайры карарандан да, кирий турган чыныла, сынган чырыкала эл алай башка затла. Салынган фонарыны көплери жаммайдыла. Нальчикини баш ораманы - Ленин проспектеге - кырасакта да таманды. Аны баш жаңында вокзалны алында майдаңа чыраксалында бири кылып, бири жаңыды. Бергенинши - Келишюлюкю майдаңаны дери көлөгөн да, хал тоз ма алайды. Малкыор орамдан телешыгака дери фонарлаа тагылган чыныланы тоз басыу турды. Тарчочка орамдан проспекти ахырына дери уа алаңы биикликтери башка-башкады.

Кемчилкени кетеридиле неди эслерге сыймейдиле

Көп элдеде социальный маганыла объекте, сөз ючюн, амбулаторияла, бек тазык залалдыды. Эшиклери баш терезелери кызыл-кызыл, тапталкы оюлуп, ююно баш ачылып. Андан тап халга келтири ючюн, алай көп ахча да керек тойондо. Эплиени болушуклары баш окуна жаңгырырга болушукту. Бир субъекти элде да таманды. Жамауат угай дегемзине бир ишкегим жокду. Алай бир-бир эл башчыла ол кемчилкени кетериди неди көрөгөре союлемди.

Хар элде да алай объектени инвентаризация этип чыгарыа эмеда керекти мадарага этерге тийишшиди.

Тыш рекламаны бир нызамга келтирме

Реклама конструкциялары баш баянреле салынуу юсондон да бюгон айтмай кыргыз болмаймы. Бу ишде бир торлоу жорук бек башы уа - не мады, не сезим жокду. Хар ким не койсо этеди. Баш орамларыбыз баш майданларыны кырушорлуандыла. Алаңы маганыларны юслеринден а айтмай окуна кылойм. Көп реклама конструкцияла тозурандыла, болулары кетип неди жылтырап турдыла. Аны ючюн алаңы илериңден баш арендаторлордан жууялыкты сурамады.

Эсизиге салайым: «Рекламану юсонден» 2013 жылдын 7-чи майда чыгарылган Федералый законун 19-чу статьясына көрө, рекламаны конструкциялары орантуу оюмаларын жарашдыруу, алаңы торлоридиу дегенга жуушула Россия Федерацияны субъектини кырал васты тохашдырган улпономоченый органыни эркиниги молкы тамамлап кыла бериле аламы. Аны ючюн алаңы илериңден баш арендаторлордан жууялыкты сурамады.

2014 жылда 1-чи январдан башлап жер-жерли самоуправаланын органдары реклама конструкциялары салырга ол хайрыланарыга эркиниги жалаңда кыбыл көрөлөгөн сөмалары болгандыла бериле аламы. Нальчик республикада тийишли оюнула кызыл көрөлөгөндө. Улономоченый орган а Кыргызни Кзыруулу ол жашуу журт-коммунальный молк министрствосу. Жууук заманда бу ишде да нызам салынар деп, мен бек ишчымам.

Шахар окуртланы баш муниципалый районланы жер-жерли самоуправление

ограмлары реклама конструкциялары орантуу сөмаларын жарашдырырга, келтирелди эмида кызыл көрөгөрдө керектеди. Бу ишин, кемчилкенин, бузуктуулуктаны да эге алау баш кысыа заманы ичинде тамамал бошаргызыны тилеиме. Архитектура болупму, кырал марданысы баш жорукланы сактылеу маганасы да улуп болганын этерге.

Орамла кырангыга тумаланып

Орамланы баш жоланы жарытуу ишени сөгтөн бек азы. Шахарлаа баш элдеде жаңы баш проблеманы салуай кетире тургайм, алай эттен кыайды. Магынасы да улуп болганы ючюн аны профессионала союзеле тиз болупсунама. Бюгон а орамланы баш жоланы жарытуу жаңы баш молкно ишинде тийиме. Кыайры карарандан да, кирий турган чыныла, сынган чырыкала эл алай башка затла. Салынган фонарыны көплери жаммайдыла. Нальчикини баш ораманы - Ленин проспектеге - кырасакта да таманды. Аны баш жаңында вокзалны алында майдаңа чыраксалында бири кылып, бири жаңыды. Бергенинши - Келишюлюкю майдаңаны дери көлөгөн да, хал тоз ма алайды. Малкыор орамдан телешыгака дери фонарлаа тагылган чыныланы тоз басыу турды. Тарчочка орамдан проспекти ахырына дери уа алаңы биикликтери башка-башкады.

Контроль-надзор органа не ишлейди?

Кыбарты-Малкырада төгөргөк жадурени тазалай сактылууну жууялы болган федералый ол республиканы контроль-надзор органа бардыла: КМР-ни Табийгат ресурсу эл экология министрствосу, республиканы Эл молк министрствосу, башкача айтканда, алаңы надзор этиу жаңы баш федералый службаны Кыбарты-Малкырада управленийсы. Хайырылануучуны эркинликтеринде халкыны ыраатылганын кырууруу жаңы баш федералый надзор службаны КМР-де төгөргөндө. Нальчик республикада алаңы надзор этиу жаңы баш федералый службаны Кыбарты-Малкырада управленийсы. Запад-Каспийск бассейни Ураан управленийсыны КМР-де бөлөмю эл башкала. Алаңы жоюле баш адамла ишлейди, алаңды хайыр барды да, жарашуу алаңы алаңы керейди. Нальчик службаны шартларына көрө, республикада 37 миң чакылы бир организация, предприятие эмида предпринимте бардыла. Алаңдан жалаңда 2700-сөз алынганда экология эсгерге, негизинде да жаңы алаңа тейлейди. Алаңы 80 проценти жер-жерли бюджетке тошорге керектеди. Алаң бек проблемаларында кылуучула себеплик этерик эди.

Төгөргөк жадурени сактылуу сферинде контроль эм надзор этиучи органдарынын беренге кетерини айтсак, федералый закондылыгыга келишимейди. Анда-санда профилактика

рейдде бардыруу баш торлоу хайыр чыкпайды. Алаңы араларында профинансында эмида экологияга бузуктуулуктаны ачыктуу жаңы баш ишде бир торлоу байламлык жокду. Сууну, хауаны, жерни кирлендирмей сактылау, жабийгат байлыгына хайырлануучу жорукларына эпилген бузуктуулуктаны бек ачыклангандары анга шартгылык этеди. Надзор органдары тийишликна ишлемейси, ишигизге улуп келюссоз деп тырман этсенг, ага, кесиринде тап тозо, дини баш бир элти утабында. Алаңга тап тошмеген кезилеуде уа предпритялага баш бизнесге бек кыты кысыулык этеиде. Ол затланы бизуста билиебиз эмида алаңга мындан ары жол бермеге тапмады.

Жер-жерлени тапандыруу, санитар тазылыкны мардаларында тутуу бир жумуш баш келченин кыламайды. Бюгон мында айтылган затпадан сора да, парканы баш сөөргөни тапандырырга, микрорайонны баш юлейни арбаарын жашилдирерге, жаңгы жолго баш про-туарла, сабий майдаңыла, адамла солура арала да ишлерге көрөк болушукту.

Бюгонюкөдө салынган борну толтурган ючюн, сөз ючюн оюночуларда болган жердеде санитар болупму илдеринде, тазылыкны жалчырты ол толтуруу ючюн, энтта да кыайтыр айтма, алай көп ююмла этерге керек тойондо. Жалаңда ишлери бектеди, алаңы кырауу, адептилик эмеда адрамлык керектеди.

Баргызыны да, тутуған эти, шахары, республиканы ючюн тазе жорөгөн кыайрыгырланы хар бирин да, бу ишини кыла бериле аламы. Кыбарты-Малкыор кыралыбызны бек тазе, бек тап ол жашаганы жерлеринден бири болупча этерге чакырма.

Ол чакырууну мен дагында Правительство чендерине, республиканы Парламентини депутаттарына, жамауат организациялага, жаш төлөгө, асмамы информация органдарга, кысыахсы, республикада жашаганынаны барысына да этем.

Уа маганылы борнуу толтурууга жамауатын салуай да кытайдырырга керекди. Ма алай этер мураг баш кыбыл көргөнбө «Жамауатын жаңындан экология контрольну юсондон» КМР-ни Законын 10-статьясына келетин сабий садыда, шимдиге гичелениңден башларга тийишшиди. Кон сайын да алай юрети ишени бардырмай, халкыларыбызны төргөли адектиликтерин, бийик культураны сактырга кысыа болушукту. Кыайдыла баш алай бек өстөмөгөн эмида терек сартыныган кыбартыны «адыг намкы» баш «адыг хабоз», таулу -адег» баш «намсы»-га.

Табийгата, төгөргөк жадуретте, биз бардыра баш кырауу баш сабий садыда, былай шууук кезден кырап, улуп проектени жашаа бардырууну, туркизми баш курортланы айтынуу, инвестицияла келмира этиучи юсондон айтты турган болушукту.

Быйылгы жыл Россияде Культураны жылына белгиленди. Аны эсе, келгизини ишени бирча кылыа аламы, төгөргөк жадуретиме, табийгатыбызга, экологияга суукк кезден кырауу бизни даражыбызга тийишли кыламыз этеим.

Республиканы Башчысына Де Устага айырлыкдыла

Акыры. Алып 1-чи беттеди.

Парламентарийле КМР-ни Контроль-эсеплеу палатасыны башчы ишени итоталдык тинткенди. Ведомствону башчысы Олег Шандиоров келтирген шартлага көрө, палата жылы ичинде 25 контроль тинтени бардырганды, алаңы кезинде 29 миллион сом кыраан олтуган ачыкканды. Ол санда бюджеттен бөлөнгөн 305 миллион сом, белгиленген жуушулага кысартыламы, башка көрөлөгө берилгени тохаштырылганды.

Палатаны келечилери тегт республиканы целевой программа жашауда кылай толтурганын сөгөндө. «Ачыкланганыча, белгиленген ача кереклиги тегтири бир бөлөкчөни ючюн программа толтуруулай кыларганды», - дегенди.

Республикада жашаганына кеслерини ыразылыклары баш саутулаы неди чачырууу заттары кырыла берсе, алаңы эңди тегтерди. Ол жаңы баш законду депунтатка эжини окулууда кызыл көргөндө. Закондук, право нызам эл жамауат кыркуузулуук жаңы баш комитети башчысы Хамиди Фархороев алаңы, алаңы бирчи окулууда 27-чи февральда кызыл көргөндө эди, андан бери ага бир пюэтиу да келмегенди.

Депутатла кырал граждандар службаны кылуучуларынын реестрин толдоридиле. КМР-ни Башчысынын эл Правительствоу Парламенте эмида сюд органдыла келечиси Мадина Дышекова билдиргенча, ол КМР-ни Башчысыны Администрацияны кырауу азыай мураг баш жарашдырганды.

Бир-бир организацияланы налог ставкаларына лыгталаа бийдиктеди. Ол жаңы баш законду Бюджет, налога эм финансан баш баш комитет хазыраганды. Аны башчысы Сафарби Маремкуов билдиргенча, законду улуп предпритяланы юслеринден барды сөз. «Бюгонюкөдө республикада жалаңда эки предприятие кеслери фидайларындан бюджетте 650-шер миллион сом төлөгөндө. Алай бу законду фидайларындан бюджетте миллиард сомдан артык налог төлөнгөн предпритяланы юслеринден барды сөз. Алаңы эмида ставкалар 18 проценттен 13% дери азайтылды. Алай баш биз республикага улуп бизнес келмира мадара кырабыз. Ол а бизге со-

циальный маганылы вопросланы тамамларга, жаңы иши жерле кыраууга болушукту эди», - дегенди ол. Депутатла законга тутулушукту этгенди.

Эркин эпилмеген жердеде сатуулау баш көрөгөндөгө сыланган тазирин өлчөми көбөйтүлгөндө. Промышлендиге эм сатыу-алуучу министр Игорь Кладью айтынгача, башка регионда алай тазир эрте көбөйтүлгөн. Депутатла аны поже санга-сактыла эмида КМР-ни Администрацияне юслеринден барды сөз. «Бюгонюкөдө автомобиль жоланы эмида жол молкно юсондон», «Недраланы юсондон» законда элде, экинчи окулууда кызыл көрөлөгөн, республиканы Башчысына

ЗАКОНПРОЕКТ Пациентте этилген операцияны видео бла көргөзүлгө эркинлик бериллукту

Жаңгы законпроектте айткылыгына көрө, адамга медицина операция этилгенин видеого алыдырырга эркинлик болушукту. Сөз ючюн, пациентни өз сөзү чечимине (алтедиктин) кетере туруп, операцияны видеого алыдырырга эркинлик болушуга керекди. Адамды агылыны бармагында этге кирил өсөгөн тырнагы кетере туруп да, анга видео бла регистрация этилмеге ол табалкыды.

Законпроектни авторлары оюмларына көрө, алай ачыктыкты врачланы халатларын жибермеде себеплик этерикди. Авторлорун айтканыча, кыргыз врачкысы специалист деп экранда врачны эттенин көрлөкдө, хирургун терс-тоз ишлерине да багыра бичалыктыды.

Кыргыз Дуяны Саулуук сактоо министрствосунун законпроектини тийишли жерге аны юсондон оюмланы билир ючюн жибергенди. Оюмла 18-чи апрельде дери берилрге керектеди, документ кеси уа парламентини май ады ишени юлгоюло программасына кышулганды. Аны баш бирге уа кыралны правительствосу да проектин юсонден кесини оюму айтырга керекди. Алышка парламенттин маай ады ишени кылай болуучуу юсондон айтырга кыялынды: бу предлозжөне бек сейриликди, аны маганына улупду.

Пациентлени кырууулауу торлоу тазасынча кырауу организацияны айтуучу көрө, врачланы жаңгылычарына хатасындан жаш сайын Россияде

50 миң адам өледди» - деп айтылды. Проектни аныгатууы записканында. - ВЦИОМ шартларына көрө, Россияде пациентини 70-ге жууук процентлери сатуу кылуучу системасын тын ишине ыраак тойондоле. Врачланы халаттарыны юслеринден официалыйн статистика төргөле бардырмалайдыла, алай неофициалыйн санаула белгилетилери уа, саулук сакталуучу ишчилерини халатларындан өлгөндө жол-транспорт авариялаа өлгөндө эсе көпдө.

Шагартылык этген база болмагына ючюн, деидиле Австрияда врачны терсиктерден ачыккылаан кызын иш болуп турдады. Алай видеозапислеу врачланы кесирине да ахшы болушукту этерик эди. Кеслерин кырууулауда пациентни саулук сакталуучу терсиктерден таларындан тошсе уа, саусузга ача болушукту этиликди.

Башкача айтканда, камера врачны жууалка тартуудан да кытуулушукту. Алай операцияны аныгатуучу видео алыдыруу, пациенттен жазылып берилген эркинлик болушуга керекди. Саусуз алай этмесе уа, врач камераны кабинеттен кетериди. Законпроектте черт-челени кылуучу системаны өлкөмөз бардыруучу врачны эттен иштинде эсин бөлдүрүп, чырмау болмазга керекди. Операция бардырылган жерде баш маганына врач туттады. Видеозапислеу врачны жаңы дардарлар да баям этип кыояды.

Авторланы оюмларына көрө, хирург видеопроирование жаш

специалистени юйретине да себеплик этерикди кызын эм сейрилик операцияланы видеого жазылган торлолорни студентге эм ишленген врачлага сатуу кылуучу фонд болушукту болушукту.

Болса ол торлоу оюму тизге башамаган специалистте да бардыла. Бир-бирле юлгөргө тыш кыралыны ахшы сынуучу келтериледе, сөз ючюн, Германияда, деидиле ала, операциядан өтгөн адамга выпискасы баш бирге видеозаписини да берилди. Бир-бирле уа былай айтканды: врачны видеода Интернетте жарк окунуу кырууу торлолор деп кырадыла.

«Операцияланы видеого жазып алуу артык аламан иш тойондо», - дейди Интернетте хирург Роман. - Адамды келтериледе бир-бир заттаны хирург кеси да алай шарт көрөлмайды.

Аны арт жаңында сөөлөп турган студентле уа бир зат да көрөлмай тойондоле. Камараны кылайды орнаттырга керекти. Башка специалистте чертгенери уа, видеомарала бюгонюкөдө водетилени, самолетланы пилотларыны, тюкеничлени эм алуучулары ишлери аныгатуучу видеолар туттады. Алайды да, видеомарала болушуктада да хайырланаргы болушукту. Бир-бир жерде ала бусуга гата да орнатылгандыла, алай алаңындагы статуслары алышка жокдула.

«Российская газета».

ТИКАЛАНЫ Фотима.

ЫСПАС

Елена ОБРАЗЦОВА:

Малкьаргъа жолоучулугъум - эсимден кешмезлик, кёлюмю кётюрген сейирлик сагъатлагыла

Бу кондеде бизни редакцияга СССР-ни халкы артисти, Социалист Урунууну Жигити, Ленинни сауганы лауреаты, Битүү дунияда да бек иги мещо-у-сорно, операны жулдугу Елена Образцова өлөшлөп, Малкьаргъалык жанын уюну коню бла алгышлаганды.

Тайгъылыкъ

Таукешлик
2011 жылда Елена Васильевна Къабарты-Малкьаргъа «Налпык - Къуларына столица Северного Кавказа» деген фестивалда келген эди. Ол Эльбрус районда театрындагы кыска опера (КТО) бошлаган кези болганын эстетирлик эдим. Къабарты-Малкьаргъа келип, Минги тауу кёрмө а ол квалый кетерик эди?

лашп айрыла туруу а, ол таулу миллетте былай сөзгө жазган эди. Аланы орус тилде басмаласак, толук болуусуна: «Была счастлива здесь, с вами, мои хорошие, дорогие, породистые люди, гордые, слабые. Счастия вам и любви».

КТО-дан сора Эльбрус тийре-теристеге кыска опера операция (КТО) бошлаган кези болганын эстетирлик эдим. Къабарты-Малкьаргъа келип, Минги тауу кёрмө а ол квалый кетерик эди?

Насып берген коню Елена Васильевна, тауаны тийре-теристеге кыска опера операция (КТО) бошлаган кези болганын эстетирлик эдим. Къабарты-Малкьаргъа келип, Минги тауу кёрмө а ол квалый кетерик эди?

«Биз бери, киши ашмыр, бир машикада келгенби. Жукъдан да къоркъмаганам. Канаткада өрге барында да арсылы болмаганам. Жорегим бу ариулукъга къуанды. Башына жеткенбизде уа, Минги тау, булутлаган ачылып, бизгеси тамашалыгын көргөзгөндү! Сизни жеригиз, адамларгыз да аллай атылганам. Базардагы кыска опера операция (КТО) бошлаган кези болганын эстетирлик эдим. Къабарты-Малкьаргъа келип, Минги тауу кёрмө а ол квалый кетерик эди?»

Элбрус, аламат, сейир чукорла, адамларгыз да аллай атылганам. Базардагы кыска опера операция (КТО) бошлаган кези болганын эстетирлик эдим. Къабарты-Малкьаргъа келип, Минги тауу кёрмө а ол квалый кетерик эди?»

Биз Елена Образцова бла салам-

Ол манга этген насыйкаты эсимде тутул, кесими жанымды айыр-майла өргөтмөймө, примадонна деп, менсимөймө. Адамла аны ангылайдыла, сездиле.

Къабарты-Малкьаргъа жашагъанна адретлени, төрөлени биледиле, кесими къуатылдыла, өзүлүрдү, хурметдиле. Ала тууган журтлардан узакъда болса да, жетерлини унутмай, саклагъанай турадыла. Мен аны, адамдан аз шипит угай, кесими сынап, көрөп айтама. Ленинградды Римский-Корсакову атын жорюткен кырал консерваториясында Юрий Темиронов бла бир заманда окуганам. Сиз аны бла өкмөлөнгөргө керексиз - ол битүү дунияда да аты айтылган чиркөөрү.

Сизни аламат жеригизге энтта келерге, адамланы, табиятаны да көрүрөгө бек союме. Кёл миллетти Къабарты-Малкьаргъа жашагъанна кымырлык, жарык байрамла, ашы нөгереге жейме. Республикага торло-торло кыралдан туристе келип, менича, аны ариулукъна къуанычланын союме», - дегени бизге Елена Образцова.

Мында кертти миллет ашырык-ланы татыуларынын көргөнөм. Хау, ресторанда да бардыла аллай азыкыла, алай уста тауу шапа Аздор хазыралыгынга жеткен жокъду. Ол эки этени бла бирге торло-торло ашырыкыла этендиле, аланы столга ары тизгендиле. Ала артада Москвага манга къонакчыга да келген эдиле. Ол кон биз көргөн тауу ашланы татыуларыны мену шубьларынын биогон да унутмагъандыла.

Мен адамланы ичтеринде болур-гъа, шык этерге бек союме. Атам инженер эди, кеси да скрипкада оскъгъанды, жыргалган да этенди.

Мен адамланы ичтеринде болур-гъа, шык этерге бек союме. Атам инженер эди, кеси да скрипкада оскъгъанды, жыргалган да этенди.

Мен адамланы ичтеринде болур-гъа, шык этерге бек союме. Атам инженер эди, кеси да скрипкада оскъгъанды, жыргалган да этенди.

Мен адамланы ичтеринде болур-гъа, шык этерге бек союме. Атам инженер эди, кеси да скрипкада оскъгъанды, жыргалган да этенди.

дыражаны татыуларына да сейир эте эди, - дегени Аздор.

Москьарга къонакчыга чакъыргъанды

Хулмаланы жашлары Елена Образцова Москвага кесими тууган конюне чакъыргъан эди. Ары къыралда белгилери артисте Тамара Синявская, Ольга Аросева, Виктор Христенко, Роман Викток эм башкала да келген эдиле. «Тауу ашлагъа белгилери опера журчы грузинлы тишири Максвала Касрашвили да сейир эте эди. Ол а каваз кунуны бек иги биледи», - дегени Аздор.

Тауу шапа кёл салып коршөгенди. Ол Москвага экология жаны бла таза тахта-көгетлени мындан элтпенди. Саугъасын да бармагъанды - Елена Образцовага уста тауу тиширигъа кёл бла этген чакъыскы жуакъуны бергенди.

Елена Образцова дуняны битүү кыралларында да болганды, ол башка жерден шалпаны да чакъырлыкъ эди, алай къонакчыларын Аздор мурсадан хычине, лектумыла бла сылгагъанды. Бек хурметли къонакчыны биши ата-бабаларыгъа уа бла сыялал болгандыла, Аздор да кыйнуу саулай биширин Образцова.

Елена Образцова дуняны битүү кыралларында да болганды, ол башка жерден шалпаны да чакъырлыкъ эди, алай къонакчыларын Аздор мурсадан хычине, лектумыла бла сылгагъанды. Бек хурметли къонакчыны биши ата-бабаларыгъа уа бла сыялал болгандыла, Аздор да кыйнуу саулай биширин Образцова.

Кюйле

Шургулу атаны сагъышлары

Хар ата, ана да, сёзсюз, сабийлерни, туудукларыны жашагъанларына, жетишмерлене къуона, аларга узакъ ёмор, иги къууым тежей, кёл жыл сюрюрге итнеди. Алай бу дунияда буюш, къара кон сормай-ормай келеди арбазга. Аны тыяр, тохатар, хорлар коч-къыруу, амал кырмай...
Алай болмагъанна улуу къыйынлыкъ, палах уахтыны сынгаганды мындан алтыаркъада бизни шурхубуз Гүзеланы Жамал да: жашын-эмечча, къаяча деметлиги адамдын асырагъанды жарлы ата.
Аны юсюнден кесини апчыу, шургулу, сарын, кой тизгинлерин такъгъанды Гүзе улуу. Буюгон, былай ачыу бизни барыбыздан да керн болурун тилей улуу Алахадан, ала бла сизни шагъырей этебиз.

Гүзеланы Жамал

Асыры эрте, жашпай О дуняны жартаган Алах буюргъан къадар. Сени торлендирерге Жокъду инсанда мадар. Сунмай тургандай уруп Къыргыздыгъ тёр санамы да. Бутушун төрелени Батдырдыгъ жанында да. Ожакъдан къурум тошпенча, Унутулма бушуу келди: Бир кюнчок да аурумай, Туплар балам жашлай ёлдо. Хар таныгъан сойген балам, Эшитмей ахыр оёзюню, Ичкенден кес, таримден, Жудуми эки кёзюнюг. Квалый къулана эди Жашына бла къызына! Жапханды энди кёлерин, Къыйтамын билеп ызына. Артына кырай кетди. Зауускъ жашуун ташлап, Муртары толгунчу. Асыры эрте, жашпай.

Жашаудан юлюшлерин Тынгылы алсыпма - деп. Алай мени тилегими Къадыр кыбайл этмегенди. Уштада, ол алыкынчы Алпахча жетмегенди. Сылтау болмай тургандай, Къурулу бир билегим. Шургулу болгъанма мен, Къыйынлыкъ кылып тилем. Кече, кон да, таты балам, Кёз алпында турас, Аксылыны, эсими да Сен кесинге бураса. Менден айтып не кетдинг, Жанымдан сойген балам? Кёлюмден жазарга Тутмады къылуу къалам.

Чырт жокъ сөзмө мадар. Туплар кесини уланымы Алпымдан алып кетдинг. Кече, кон да тукъсырча Нечик шургулу этдинг. Етем жореклиени Сен кылай мудаг этдинг. Жаныбыздан сойген бала Ахыр жолуна кетди. Адам көрмеген жерде Тылайман кесими, Сатылама, тыксыйма, Жыялмайын жетим. «Жазуу жардан атар» деп Айтылгъанлар бошдан. Алай жорек теймедди: Ишленмегенди ташдан. Къыйынлыкъга тевреге Керекди хар инсанга. Алай ол зат кылынды Къарт эм къырысуз жанга.

Кийси билмей тургандай

О, ёлюм, ёлюм бизге Эрттендери эдинг. Бу жол а суюу келдинг, Къартлагъа эримдегид. Кийси билмей тургандай, Сен нечук сую жетдинг. Къан жарылгъаныча, Уланы алып кетдинг. Ол, бу сылтау болмайын, Жанымы жоюп къюйдун. Ишлене турган кыаламы Эриусоу оюп къюйдун. Бирде сени саклагъан Кылыгынгъ да болады. Аурутуп, къыйнап, инжитип, Муратын алай толды. Бу жол а нек эсе да Сен бир бек терт табылдың. Босъагъадан тошпендегид, Эшитибиз жабдыды. Акалыгъа уа ушкоч Окъсузлай атылды. Ма аны ючюн ёлюм Аллайга къылатдыды.

Бошдан айтыла болмаз «Жазуу жардан атар» деп. Аны торлендирмесе, Сойсенг, аз айт, сойсенг - кёл. Аман жокъду, ангыла: Сойсенг, соймөсенг да, сен Жазуу ачы эсе да, Анга тевреге койрен. Тезмей табырды да жокъ: Соруусуз келеди ол. Къыйынлыкъ барырга Жашпай табылады жол. Сени этеринг жалан: «Жазууым ачытмамын, Дел тилеге Алахадан, - Замансыз ачытмамын». Абыз болмаз бушугъа Жилип-сарын турган да. Къыйынлыкъ сиздегид этит, Жанымдан татыла балам. Ийан сен, хазна жокъду Кичи сынамагъай жан. Эртте болуң, кел болуң, Тубейди аман инсан. Хар кимде да туурды: Элом хыгъады инсанга. Жазуу буюркъ бергенди, Жол табады бар жанга.

Кюйсюз ачы Къыйынлыкъ Сунмай тургандай жетдинг. Сормай-ормай, жол табып, Ичиме терен ётдунг. Санларымы бошайдынг, Сёз чыгармайлы, шойшайдынг. Кысып кёкюргөми, Кюйдордонг жорегими. Тамагымы ачытып, Ауазымы тунукъ этдинг. Жилмушадан толтуруп, Кёзлерими тулукъ этдинг. Акъ-Суу элдеги да ол магъанлай ишден бир жанымда кыламын гыламы. Не койсуз ачы болдинг, Жанымдан татыла балам. Бир кюнчок да аурумай, Ойдуң, арсарлыкъ этмей, Деметлиги кыламы. Аулгъа, жууукъга да Унутулмаз къыйгъы салдың. Кече, кон да аланы Жан тынчылыклары алдың. Мындан ачы къыйынлыкъ, Я Аллах, сен сынатма. Жашпай алып баласын, Ата-ананы жиятма.

БОХЧА

Пенсиягъа орта эсеп бла 200 сом къошулады

Российде къарлыкъ коню берилген пенсиянын орталыкъ өлчөмү 11,6 минг сом болганды. Ол а шюдөгө дери берилген пенсиядан зое 200 сомга, 1,7 процентте кёпче. Аны бла бирге уа, социальны уллу ала журтунда жашагъа болгъанын орталыкъ эсеп бла 7,5 минг сомга жеттедиле (ала 2,9 миллион россиялиге берилдикле). Сакъат россиялиге орталыкъ пенсиялары 11,2 минг сом боладыла. Улуу ала журтунда жашагъа болгъанын орталыкъ эсеп бла 27 минг сомга жуукъ, экинчиси уа 28,2 минг сом болады. Пенсияны индексациялары ёлмелери пенсиячыла озган жылда жашуу этерге оң берген ачаны битүү къыралда орталыкъ суммасына кере тохтатырыладыла. Андан тышында да, урушун ветеранларына, сакъатлагъа, радиациядан зарар талган адамлагъа, Совет Союзу Жигитлерин, Социалист Урунууну Жигитлерине эм ордан оң берлик ачаны регионда ёлчменден аз болурга жарамды. Пенсияны төлеуде да 5 процентте кёбейдиле. Социальны пенсияла жылда жалануу бир кере ёлмелерге зорле, уруш пенсияла уа былай, бирокъ жылда, 3 кере кёбейдикле. Биринчи кере бу пенсияга 6,5 процентте февралда кёбейткенди. Бу торлю иш кыралны пенсия фонду озган жылда, хар пенсиячыла тереңдеди, кёбейткенди керек этилди.

Пенсия фонду файдаларыны ёлмелери уа къыралда иш хакъ квалый кетироле баргъаны бла эм пенсия системасы знослла квалый төленгенери бла кыты байлалдыла. Август айда пенсияла этта да бир кере кёбейтилдикле. Керди, бу жол жалаңда ишлей турган пенсиячылыны пенсияларына къошулду аха. Алага төрели тертеуде 1-чи августта дери этилип башлаура керекди. Алай ол торлоу къышга аха пенсиячылыны барысында да берилет къаллыкъ болгонди. Ол иш работадатель пенсиячыга иш хакъдан квалый бир знос жиберегини керек этилди. Кетир жылдан башлап, пенсия төлеуде торлениле болукъдула: 18 минг сомдан артыкъ иш хакълары болган пенсиячылыны пенсияларына къошулукъ тойлоду. Эм салмагъа пенсиячылыны пенсия адымга жашуу этерге оң берлик ачаны регионда ёлчменден аз болурга жарамды. Пенсиячыны битүү файдалары жашуу этерге оң берген ачаны эм ала ёлмелерге зорле болмай эсеп, ала социальны къошакъ аха берилерге керекди. Аны бла бирге уа, праволу информацияны порталында орталыкъ иш хакъны ёсююню индексацияны эм уруну пенсияны строховой кесегени колсеринден айтылган правительстволу бегимле басмалангандай турадыла. «Известия» газет.

КИТАПНЫ ЫЙГЫБЫ

Сойген жазычуу ишрек таныгъандыла

Окуучуларга жаз башы солбугъа чыккъанларында, Сабий китاپны ыйгыбны бардыруу ахшы төре айланганды. Анга республикада хазна кыялмай битүү библиотеканы тик къатышдыла. Акъ-Суу элдеги да ол магъанлай ишден бир жанымда кыламын гыламы. Не койсуз ачы болдинг, Жанымдан татыла балам. Бир кюнчок да аурумай, Ойдуң, арсарлыкъ этмей, Деметлиги кыламы. Аулгъа, жууукъга да Унутулмаз къыйгъы салдың. Кече, кон да аланы Жан тынчылыклары алдың. Мындан ачы къыйынлыкъ, Я Аллах, сен сынатма. Жашпай алып баласын, Ата-ананы жиятма.

юсеринден да кёл халпар айханды. Жазычууну кытай болгъан сёлерин колгого келтиргенди: «Адамны иш болмаса, ол мөхөл турмуш» - къаллай да болсун, бир хакъды жууукъ эте бир болмай тойлоус». «Кюнню узунуна бир зат да этмей, багылы сагъталны тас этпен, иштен аны ючюн жарасый. Аны сөветли заманын керексизге къоратмагъыз». Жазычууну чыгармачылыкъ, жашуу жолу бла да шагъырейленгенден сора, сабийле литератор оюнга киршигенди. Суратчы хайралыны, анга кере жомалыдан жигитни табарга керек эдиле. Ол жумушун да бек иги тамамлагъандыла. Андан сора да, ол кон сабийле кёл торлю конкурсларга къатыштыдыла. Ахырында уа «Заман» деп китاپны хар ким да эшитирча окугъандыла.

Түшөдим

Түшөдим: «Сабийлерим Артында къалсынла, - деп».

Эрнуо болмагъан кылай

Сен не бек ачы эдинг, Эрнуо болмагъан къадыр. Сени торлендирерге

ХОЛАЛАНЫ Марзят.

Губернатор кадр политиканы ачыкъ этерге айтханды

Волгоград областада губернаторну барчылар толтуругъан Андрей Бочаров областада кадр политиканы ачыкъ халда бардырыга айтханды, министрлени уа къулдукъа специалыстыр реккомандациялары бла солмады. Аны юсюнден ол областын фермер милклерини эм агрофирмаларны башчылары бла тобешкен кезинде билдиргенди, дейди ИТАР-ТАСС-ны корреспонденту. Агройлерин губернаторда АПК-ны ойнатуу жаны бла совети андан ары ишлерге керекди деген предложениеларны тозге санаганды Бочаров. «Губернатору биринчи бююругъа былайды - 10-чу апрельге дери эл молкно регион министрине салырга жарыкъланды 3-5 кандидатны кёрюлюю.

«Ол, дагыда бирси къулдукъ-улулча, губернатору сайлагъан комитеттен болурга керекди, проблемаланы билген, аланы тамамлау мадарларын табарыкъ специалист, дегени Бочаров.

Бу жазда Дагыстандан аскерге 900 жаш кетерикди

Дагыстан Россияни Сауатланганы коелерине жашланы жибери жаны бла квотасын толтурды. Бу жаз бошанда республикадан аскерге 900 жаш чакъырлыкъдан деп берилгенди, дегени ИТАР-ТАСС-ха регионду аскер комиссары Дайтбег Мустафов.

Ол айтханды, бу арт нечча жылда альтернатива къулдукъ этерге республикада бир киши да саймагъанды, аллай служба бизде жокъду. «Бююкюнле бизде альтернатива къулдукъ этерге сойген бир жаш да тобемейди», деп чертеген Мустафов.

2013 жылда ормигъа битуде да 2 минг адам жиберилген этерге тийишлери республикада кёпчюле. 2014 жылны жаз бошашлонгыра регионда аллай ресурс 64 минг адам болукъду», деп къошканды агентстволу шык нөгери.

Онкология бла байталмай операция Астраханда биринчи кере бардырылганды.

Астрахань областада онкология диспансерде бурдоо тамазаланы кетериу операция биринчи кере этиленди, алай бла суругъан органы 80 процент сайланганды. Жер-жерли Саулукъ сакълау министрствосунда ИТАР-ТАСС-ха билдиргенлери керек, суу Россияде операцияла жалаңда 10 кере этилендиле.

Астраханда кырал медицина академияны онкология кафедрасы таматасы профессор Владимир Кутуков айтханды, операция этиле туруп, электрохирургия коюлатор (къан тамырчыкъланы койдоруючо «Хармоник» журютеледи). Алай бла уа операция этилген жерге улуу таха жетмейди. Операцияга УЗИ бла къарат турадыла.

Къарачай-Черкесде тиз сатыу-алууда жорютюлген ахча танг ёстенди

Озган жыл Къарачай-Черкесде сатыу-алууда жорютюлген 512 миллион доллар болганды. Ол а 2012 жылдагыгъан 18,71 процентте кёпче, дегенди ИТАР-ТАСС-ха республиканы Экономика айнуну министрствосунда.

Ол торлю ёсююню мошинла чыгаруу продукцияны ташыны сатыу келтирди. Ушакъ ийер ашынганга кере, минерал продуктуны сатыуда регионда 59,58 процентни тутканды. Озган жыл республика ачы-азыкъ товарадын, эл молк сирьнуу ташына сатымуна 14,39 процентте кёбейткенди.

Реабилитация араны къуарурыкъдыла

Север Осетияда, мечагъталаны ырксылары хайралынылай, ДПП диогонлары болган сабийлерин багарыкъ ары ишлендикли. Ол иш 2014 жылда ноябрда тамомлангъан болушарыкъ, дегени ИТАР-ТАСС-ха сенатор Олег Хацев. Сауса сабийлени хакъсы багарыкъ объектини курулушун «Лаур» ара бардыруу. Анга керек болукъ ырксылы уа уллу предприниматель берилдикле.

Энди снылыны учуредияны толтуруучу директору Нонна Чеченова айтханды, кере къурулуш объектини жордуу ишлерге суругъан сабийлени ата-аналары да тири къатышдыла, ала докторла эм анда ишлери бирси адамла бла бирге сабийле турукъ жерлени таппадырыла бла керешдиле. Жаңы ара Суу станциядан, сабий темир жолдан эм зоопаркдан узакъ болмай ишленди.

Араны баш иш - сабийлени салларын ишлетуу, къымалдууларын тийерликлиуу бла байлалмыды эм психология жаны бла реабилитация этиуду.

Адыгейны суу басуудан къоруулануу мадарлары излендиле

Жаз бошанда Адыгедге жерлени суу басмаз ючюн, 40 миллион рубль бардырылды, ол торлю мадарлагъа превентивны эм болгонди. ИТАР-ТАСС-ха аны юсюнден регион бошасы Аслан Ткачушвын айтханды.

Суу басуу бла байталмай баттуу республикада жаз бошанда хар заманда да къызынган ойлонды. Бюджеттен ёлмелонген ахча суу кыялына, жауун суула баргъан илипинлени тазалауу хайралынылайды. Суу молкно объектилерне, гидротехника сооруженияларга ремонт этиу ишлеге да уллу эс бурулды. Къыйын болуула иш къымкуну къошакъ мадарларын этиуде деп 10,6 миллионсомлыкъ резерв куруралганды.

Чеченини бла Ингуштарны жерлерин мианапад тазаларыкъдыла

Юг аскер окугуну инженер аскерлерини солдатлары Чеченини бла Ингуштарны территорияларында мианалы, Чеченини болушарыкъ, ИТАР-ТАСС-ха аны юсюнден аскер окугуну пресс - службасынын начальниги полковник Игорь Горбуль айтханды.

Сабьра келерини ишлеринде Т-72 танкны мурдорудна куралган БМР-пл броневик машинасы, ИМР-3 машинасы мианалы излеучо «Коржун» устройстволу, сакълау кийуучу «Дублю» костюму хайралыныкъдыла. Андан сора да, бу операцияга мианалы излеучо службаны спецалистерни эчки юйретилген ишлери бла бирге къатышырыкъдыла.

Туаруулу кемеми жангыртхандыла

Ставрополье улуста сууну тобюнде айлынучу Кызыл байралы «К-21» деген туаруулу, маныр заманда уа Аскер тентиз флоту мушкетерини Северноморскда филиалы болуп калгъан «К-21» кемеми жангыртханды. ТАСС-ны корреспонденте крайны пресс - службасында айтхандарына кере, Россияни ВМФ-ни Север флотуу командующыи адмирал Владимир Корольв губернатор Владимировакъа жиберген комиссунда Ставрополье граждандарына кыралны север чеклерин къоруулап турган айтхыкъ «К-21» кемеми жангыртханды, алай бла жигит подводниклени атлары ёмюрде да сакъланыгъа эттенери ючюн, уллу жорек ырызлыгын билдиргенди.

«К-21» кеме Север Флоту мушкетер болуп орнатылган 20 жылды берн аны капитал ремонт биринчи кере этиленди. Аны бла байталмай ишлени, хакъый, «ИПК Русская» организацияны ишчирни тамомлагъанды. Бу организация РФ-ни Къоруулануу министрствосуну заклоры бла аскер объектилерини Север Осетияны, Абхазияны территорияларында тамомлайды.

